

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลจากการศึกษา

การศึกษาเรื่องการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยต่างๆที่ผู้สอบบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ใช้เป็นแนวทางการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชี เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชีให้อยู่ในระดับที่จะยอมรับได้ โดยผู้สอบบัญชีแต่ละรายได้ใช้ดุลยพินิจในการประเมินและประยุกต์ปัจจัยเสี่ยงในการสอบบัญชีให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับมาตรฐานการสอบบัญชีทั่วไป

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้สอบบัญชี

จากการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้สอบบัญชีเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.5 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 45.5 โดยส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 56 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 36.4 รองลงมาคือช่วงอายุระหว่าง 25 - 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.3 สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 68.2 รองลงมาคือระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 31.8 โดยผู้สอบบัญชีส่วนใหญ่มีลักษณะการดำเนินงานอยู่ในรูปของบริษัท และกิจการเจ้าของคนเดียว คิดเป็นร้อยละ 31.8 เท่ากัน รองลงมาจะดำเนินการในลักษณะห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล คิดเป็นร้อยละ 27.3 ระยะเวลาในการดำเนินงานรับสอบบัญชีมากกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมาคือระยะเวลาระหว่าง 6 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.2 โดยส่วนใหญ่มีจำนวนลูกค้าที่ทำการตรวจสอบในปี 2546 จำนวน 1 - 50 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.8 รองลงมาจะมีจำนวน 201 - 250 ราย และจำนวน 251 - 300 ราย คิดเป็นร้อยละ 22.7 เท่ากัน ส่วนใหญ่จะมีจำนวนพนักงานผู้ช่วยผู้สอบบัญชีในสำนักงานจำนวน 1 - 5 คน คิดเป็นร้อยละ 63.6 รองลงมาจะมีจำนวน 6 - 10 คน คิดเป็นร้อยละ 22.7 สำหรับระดับการศึกษาของผู้ช่วยผู้สอบบัญชีในสำนักงานส่วนใหญ่กำหนดตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 68.2 รองลงมากำหนดตั้งแต่ระดับ ปวส. หรือ อนุปริญญาขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 27.3 บริการอื่นนอกเหนือจากการสอบบัญชีส่วนใหญ่เป็นการให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 63.6 รองลงมาคือการให้บริการวางระบบบัญชี คิดเป็นร้อยละ 50.0

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี เพื่อลดความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี

จากการศึกษาพบว่าแนวทางการประเมินความเสี่ยงของผู้สอบบัญชีในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่เป็นดังต่อไปนี้

ผลการสอบถามระดับความเห็นเกี่ยวกับความหมายของความเสี่ยงในการสอบบัญชี (Audit Risk : AR) มีระดับความเห็นด้วยค่อนข้างมากและ เห็นด้วยรวมกัน 14 ราย ส่วนระดับค่อนข้างไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยรวมกัน 8 ราย เมื่อแปลผลจากข้อมูลที่ได้มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.86 ระดับความเห็นเกี่ยวกับความหมายของความเสี่ยงสืบเนื่อง (Inherent Risk : IR) มีระดับความเห็นด้วยค่อนข้างมาก จำนวน 9 ราย รองลงมาคือ มีระดับความเห็นด้วย จำนวน 8 ราย และมีระดับความเห็นด้วยมาก จำนวน 5 ราย เมื่อแปลผลจากข้อมูลที่ได้มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 3.86 ระดับความเห็นเกี่ยวกับความหมายของความเสี่ยงจากการควบคุม (Control Risk : CR) ส่วนใหญ่มีระดับความเห็นด้วยค่อนข้างมาก จำนวน 9 ราย รองลงมาคือ มีระดับความเห็นด้วยมาก จำนวน 7 คน และมีระดับเห็นด้วยจำนวน 6 คน เมื่อแปลผลจากข้อมูลที่ได้มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.05 และระดับความเห็นเกี่ยวกับความหมายของความเสี่ยงจากการตรวจสอบ (Detection Risk : DR) มีระดับความเห็นด้วยมาก จำนวน 9 ราย รองลงมาคือ มีระดับความเห็นด้วย จำนวน 8 ราย และมีระดับเห็นด้วยค่อนข้างมาก 5 ราย เมื่อแปลผลจากข้อมูลที่ได้มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 4.05 จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสามารถแปลความหมายได้ว่า คะแนนเฉลี่ยของระดับความเห็นเกี่ยวกับความหมายของความเสี่ยงในการสอบบัญชี ความเสี่ยงสืบเนื่อง ความเสี่ยงจากการควบคุม และความเสี่ยงจากการตรวจสอบของผู้สอบบัญชีอยู่ในระดับสูง

ส่วนผลการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีมีปัจจัยสำคัญที่ผู้สอบบัญช้นำมาประยุกต์ใช้ประเมินความเสี่ยง สรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ผู้สอบบัญชีเลือกใช้พิจารณาในการประเมินความเสี่ยงสืบเนื่องนั้นสามารถแบ่งได้ คือ

1.1 การประเมินความเสี่ยงสืบเนื่องในระดับของงบการเงิน (Inherent Risk at the Financial Statements Level Assessment)

ผู้สอบบัญชีคำนึงถึงปัจจัยเสี่ยงที่กระทบต่ออุตสาหกรรมที่ดำเนินกิจการอยู่ เช่น สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สภาพการแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ความต้องการของลูกค้า เป็นส่วนใหญ่ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (3.95) ส่วนปัจจัยเสี่ยงของความ

ข้อสัคย์ หรือทัศนคติในการบริหาร และการจัดทำงบการเงินของผู้บริหาร มีคะแนนเฉลี่ย รongลงมา (3.91) โดยสามารถแปลความหมายได้ว่า ผู้สอบบัญชีได้นำ ปัจจัยเสี่ยงต่างๆมาใช้ในการ ประเมินความเสี่ยงสืบเนื่องในระดับของงบการเงินนั้นอยู่ในระดับสูง (3.71)

1.2 การประเมินความเสี่ยงสืบเนื่องในระดับของยอดคงเหลือใน บัญชี และประเภทรายการ (Inherent Risk at the Account Balance and Class of Transaction Level Assessment)

ผู้สอบบัญชีได้คำนึงถึงปัจจัยเสี่ยงด้านรายการที่ผิดปกติ โดยเฉพาะ รายการที่เกิดขึ้น ณ วันสิ้นงวด หรือใกล้วันสิ้นงวดเป็นส่วนใหญ่ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (3.59) ส่วนปัจจัยเสี่ยงการrongลงมา คือ ด้านความเป็นไปได้ที่สินทรัพย์จะสูญหายหรือถูกขยอก (3.55) ซึ่งสามารถแปลความหมายโดยรวมได้ว่า ผู้สอบบัญชีได้นำปัจจัยเสี่ยงต่างๆมาใช้ในการประเมิน ความเสี่ยงสืบเนื่องในระดับของยอดคงเหลือในบัญชีและประเภทรายการนั้นเฉลี่ยแล้วอยู่ใน ระดับสูง (3.51)

ปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่ผู้สอบบัญชีได้นำมาใช้ประเมินความเสี่ยงสืบเนื่อง เพิ่มเติม ได้แก่ ความรู้ความสามารถ รวมถึงความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงาน ระบบสารสนเทศ กิจการใช้ในการทำบัญชี เอกสารหลักฐานประกอบรายการที่แตกต่างกัน ลักษณะบัญชี หรือ รายการที่ตรวจสอบ เรื่องของกฎหมาย และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2. การประเมินความเสี่ยงจากการควบคุม (Control Risk Assessment)

ปัจจัยที่ผู้สอบบัญชีใช้พิจารณาในการประเมินความเสี่ยงจากการควบคุมนั้น ส่วนใหญ่แนวทางการประเมินความเสี่ยงจากการควบคุมของผู้สอบบัญชีจะมุ่งเน้นปัจจัยเสี่ยง ประเด็นที่ กิจการมีระบบการควบคุมภายในอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ เช่น กิจการมีการแบ่งแยก หน้าที่กันอย่างเพียงพอ กิจการมีการจัดทำงบการเงินและสอบทานในรายละเอียด หรือรายการ กระทบยอดว่าจัดทำถูกต้องหรือไม่เป็นประเด็นสำคัญ เพราะมีคะแนนเฉลี่ยที่ผู้สอบบัญชีได้ พิจารณาเลือกใช้ในการประเมินความเสี่ยงจากการควบคุมสูงสุด (4.00) และปัจจัยเสี่ยงที่กิจการ ปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายในที่วางไว้อย่างสม่ำเสมอหรือไม่นั้น ผู้สอบบัญชีมีการพิจารณา เลือกใช้ในการประเมินความเสี่ยงจากการควบคุมrongลงมา (3.68) ซึ่งสามารถแปลความหมาย โดยรวมได้ว่า ผู้สอบบัญชีได้นำปัจจัยเสี่ยงต่างๆมาใช้ในการประเมินความเสี่ยงจากการควบคุมนั้น เฉลี่ยอยู่ในระดับสูง (3.84)

ปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่ผู้สอบบัญชีได้นำมาใช้ประเมินความเสี่ยงจากการควบคุม เพิ่มเติม คือ เรื่องของระบบสารสนเทศของกิจการที่ตรวจสอบมีการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ใ นการประมวลผล ว่ามีการควบคุมอำนาจหน้าที่การตัดสินใจของพนักงานแต่ละตำแหน่ง ดีเพียงพอ หรือไม่ และควรมีการตรวจสอบระหว่างกันด้วย

3. การประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบ (Detective Risk Assessment)

ผู้สอบบัญชีได้พิจารณาปัจจัยเสี่ยงในการเลือกตัวอย่างเพื่อนำมาใช้ในการตรวจสอบเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยของระดับการนำมาใช้ประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบกิจการสูงสุด (4.00) และปัจจัยเสี่ยงในเรื่องของวิธีการตรวจสอบที่ใช้ มีระดับคะแนนเฉลี่ยของการนำมาประกอบการประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบรองลงมา (3.77) ซึ่งสามารถแปลความหมายโดยรวมได้ว่า ผู้สอบบัญชีได้นำปัจจัยเสี่ยงต่างๆมาใช้ในการประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบนั้นเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับสูง (3.89)

ปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่ผู้สอบบัญชีได้นำมาใช้ประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบเพิ่มเติม ได้แก่ การตรวจสอบอื่นๆ เช่น การเข้าถึงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ การเข้าถึงข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล การวางแผนในการแก้ไขความเสียหายในบัญชีรายรับรายจ่ายของผู้ประกอบการ รวมถึงวิธีการตรวจสอบที่ใช้มีความน่าเชื่อถือมาน้อยเพียงใด

ส่วนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้สอบบัญชีที่พบต่อการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชี

ปัญหาของผู้สอบบัญชีที่พบเกี่ยวกับการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีสามารถสรุปได้ดังนี้

การประเมินความเสี่ยงสืบเนื่อง กิจการที่มีรายการบัญชีเกี่ยวกับบุคคล หรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันอาจทำการตกแต่งงบการเงิน ทำให้ยอดคงเหลือ ณ วันต้นงวดไม่ถูกต้อง การบันทึกรายการระหว่างงวดไม่สมบูรณ์ ตลอดจนจนถึงการบันทึกยอดคงเหลือ ณ วันสิ้นงวด และยอดคงเหลือยกไปไม่ถูกต้อง นอกจากนี้หากผู้บริหารของกิจการมีการใช้ระบบคอมพิวเตอร์ในการจัดทำงบการเงิน อาจส่งผลให้ยอดคงเหลือของบัญชีในงบการเงินถูกตกแต่งตัวเลขได้ง่าย หรือผู้สอบบัญชีไม่สามารถติดต่อกับเจ้าของกิจการได้โดยตรง และปัญหาที่กิจการไม่ให้ความร่วมมือในการสอบถามข้อมูลทำให้ผู้สอบบัญชีไม่สามารถหาข้อมูลที่ต้องการ ได้เพียงพอ เป็นต้น

การประเมินความเสี่ยงจากการควบคุม หากกิจการมีระบบการทำงานเป็นแบบเครือญาติจะส่งผลให้ระบบบัญชีไม่น่าเชื่อถือ ตลอดจนระบบการควบคุมภายในไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่มีผู้ตรวจสอบภายใน หรือสภาพกิจการเองมีขนาดเล็กจึงไม่มีระบบการควบคุมภายใน หรือมีระบบบัญชีที่ไม่รัดกุม โดยกิจการอาจแบ่งแยกหน้าที่การทำงานไม่เหมาะสม

การประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบ พบว่ามีปัญหาจากที่กิจการที่ตรวจสอบมิได้จัดเก็บเอกสารให้เป็นหมวดหมู่ หรือไม่ให้ความร่วมมือในการขอข้อมูล ทำให้ผู้สอบบัญชีสามารถรับรองงบการเงินเท่าที่ทำการทดสอบเท่านั้น หรือผู้บริหารมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการ

จัดทำงบการเงิน ทำให้ผู้สอบบัญชีมีปัญหาต่อตัวเลขที่กิจการแสดงในงบการเงิน นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากการสุ่มตัวอย่างไม่ครบถ้วน ขาดเอกสาร และหลักฐานยืนยันที่ถูกต้อง และเหมาะสมอย่างชัดเจน เนื่องจากการปกปิดข้อมูลของผู้บริหาร และปัญหาที่การตรวจสอบตามวิธีเนื้อหาของสาระของผู้สอบบัญชีมีข้อจำกัดที่ระยะมียู่เวลาจำกัด กล่าวคือ เวลาที่จะใช้ตรวจสอบมีไม่มากพอที่จะตรวจสอบเนื้อหาสาระได้ทั้งหมด

ข้อเสนอแนะของผู้สอบบัญชีต่อแนวทางการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีสามารถสรุปได้ดังนี้

การประเมินความเสี่ยงสืบเนื่องพบว่า โดยปกติแล้วกิจการในจังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินงานในรูปแบบระบบครอบครัวทำให้ความเสี่ยงสืบเนื่องสูง เนื่องจากกิจการให้ความสำคัญในเรื่องข้อมูลต่ำ ผู้สอบบัญชีควรระมัดระวังเป็นพิเศษในการรับงานสอบบัญชีที่มีการบริหารงานแบบนี้ ดังนั้นผู้สอบบัญชีควรทำความรู้จักผู้บริหารของกิจการก่อน เพื่อจะได้ทราบลักษณะนิสัยและทัศนคติของผู้บริหารในการบริหารกิจการ ตลอดจนความเรียบร้อย ความครบถ้วนของการจัดทำและเก็บรวบรวมเอกสารทางการบัญชีของกิจการ นอกจากนี้ผู้สอบบัญชีควรมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพิ่มเติมโดยเฉพาะในประเด็นที่กิจการได้นำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดทำระบบสารสนเทศ และควรรับฟังความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เช่น โปรแกรมเมอร์ นักกฎหมาย ที่ปรึกษา หรือ ผู้สอบบัญชีในปีที่ผ่านมา เป็นต้น เพื่อประกอบการพิจารณาตรวจสอบให้รัดกุมมากขึ้น

ส่วนการประเมินความเสี่ยงจากการควบคุม ผู้สอบบัญชีควรมีการประเมินระบบการควบคุมภายใน หรือระบบบัญชีของกิจการ เพื่อทราบจุดอ่อนของกิจการและทำรายงานชี้แจงให้ผู้บริหารแก้ไขต่อไป หากกิจการมีผู้ตรวจสอบภายในด้วยควรให้ผู้ตรวจสอบภายในหาทางป้องกัน และแก้ไขข้อผิดพลาดการดำเนินงานในแต่ละวัน นอกจากนี้ผู้สอบบัญชีควรรับฟังความคิดเห็นระบบการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในเรื่องที่ไม่เห็นด้วยกับผู้บริหารซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อมูลทางบัญชี การจัดประเภทบัญชีและยอดคงเหลือในบัญชี

อย่างไรก็ดีสำหรับการประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบของผู้สอบบัญชีนั้น ควรเน้นการตรวจสอบโดยใช้วิธีเนื้อหาของสาระ และควรตรวจสอบข้อมูลย้อนหลัง ตรวจสอบเอกสาร และรายการที่มีสาระสำคัญ นอกจากนี้ผู้สอบบัญชีจะต้องใช้ความรู้ความสามารถ ความละเอียดรอบคอบในการตรวจสอบ และการเก็บรวบรวมตัวเลขให้มากที่สุด

ข้อค้นพบ

จากผลการศึกษาจะเห็นว่า ผู้สอบบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่มีความเห็นด้วยเกี่ยวกับความหมายของความเสี่ยงในการสอบบัญชีอยู่ในระดับสูง และตระหนักดีว่า หน้าที่การให้บริการวิชาชีพแก่ผู้ประกอบการนั้น ผู้สอบบัญชีมีความเสี่ยงในการสอบบัญชีสูงจะเห็นจากผลการศึกษาระดับการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีได้คะแนนเฉลี่ยสูงอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าผู้สอบบัญชีได้ให้ความสำคัญต่อการประเมินความเสี่ยงในการปฏิบัติงานสอบบัญชี โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการตรวจสอบถือว่าเป็นปัจจัยที่ผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือความเสี่ยงจากการควบคุม

อภิปรายผล

จากการสอบถามตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวทางการประเมินความเสี่ยงของผู้สอบบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีรายละเอียดสามารถอภิปรายผลได้ กล่าวคือ

1. จากการสอบถามความเห็นเกี่ยวกับความหมายของความความเสี่ยงในการสอบบัญชีนั้น ผลปรากฏว่า ผู้สอบบัญชีมีระดับความเห็นด้วยสูง

2. ส่วนการสอบถามในเรื่องปัจจัยเสี่ยงต่างๆที่ผู้สอบบัญชื่อนำมาใช้ประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชี เพื่อลดความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้นั้นพบว่า

2.1 การประเมินความเสี่ยงสี่บเนื่องสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ กล่าวคือ

2.1.1 การประเมินความเสี่ยงสี่บเนื่องเนื่องในระดับของงบการเงิน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกิจการ อุตสาหกรรมที่ดำเนินอยู่ เช่น สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สภาพการแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ความต้องการของลูกค้า เป็นปัจจัยเสี่ยงที่ผู้สอบบัญชีใช้ในการประเมินความเสี่ยงสี่บเนื่องมากที่สุด และปัจจัยที่ว่าด้วยความซื่อสัตย์ หรือทัศนคติในการบริหาร การจัดทำงบการเงินของผู้บริหารถูกใช้รองลงมา

2.1.2 การประเมินความเสี่ยงสี่บเนื่องในระดับของยอดคงเหลือในบัญชีและประเภทรายการนั้น รายการที่ผิดปกติ โดยเฉพาะรายการที่เกิดขึ้น ณ วันสิ้นงวด หรือใกล้วันสิ้นงวด เป็นปัจจัยที่ผู้สอบบัญชื่อนำมาใช้ในการประเมินความเสี่ยงสี่บเนื่องสูงที่สุด ส่วนปัจจัยในความเป็นไปได้ที่สินทรัพย์จะสูญหายหรือถูกยึดยกออก นำมาใช้รองลงมาตามลำดับ

2.2 การประเมินความเสี่ยงจากการควบคุมกิจการพบว่า ผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญสูงสุดในการประเมินว่าระบบการควบคุมภายในของลูกค้ามีประสิทธิภาพหรือไม่ เช่น กิจการมีการแบ่งแยกหน้าที่กันอย่างเพียงพอหรือไม่ กิจการมีการจัดทำงบการเงินและสอบทานในรายละเอียด หรือรายการกระทบยอดว่าจัดทำถูกต้องหรือไม่ ปัจจัยเสี่ยงที่ผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญรองลงมาคือ กิจการมีการปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายในที่วางไว้อย่างสม่ำเสมอหรือไม่

2.3 การประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบนั้น ผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญสูงสุดในการเลือกตัวอย่างเพื่อนำมาใช้ในการตรวจสอบ และวิธีการตรวจสอบที่ผู้สอบบัญชีเลือกใช้ในการปฏิบัติงานสอบบัญชีตามลำดับ

จากผลการศึกษสามารถสรุปได้ว่า ผู้สอบบัญชีให้ความสำคัญในการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีสูง กล่าวคือ ผู้สอบบัญชีจะประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีของกิจการแต่ละแห่งที่รับสอบบัญชีอยู่นั้นว่า มีความเสี่ยงประเภทใดแฝงอยู่บ้าง มีอยู่อย่างไร และในเรื่องหรือขั้นตอนใดของกิจการ เพื่อจะได้หาวิธีจัดการกับความเสี่ยงเหล่านั้นและทำการวางแผนการตรวจสอบต่อไป เพื่อให้ความเสี่ยงในการสอบบัญชีอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (Acceptable Audit Risk) เนื่องจากผู้สอบบัญชีไม่สามารถลดความเสี่ยงในการสอบบัญชีให้อยู่ในระดับที่เรียกว่า Zero Audit Risk ได้ หรือผู้สอบบัญชีไม่อาจจะกำจัดความเสี่ยงให้หมดไปได้ และปัจจัยเสี่ยงในการตรวจสอบกิจการจะมุ่งเน้นไปที่ ทำการประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบ เพราะเป็นความเสี่ยงที่เกิดจากตัวผู้สอบบัญชีเอง ในการปฏิบัติงานสอบบัญชื่อนั้นสามารถควบคุมได้ง่ายที่สุด โดยผู้สอบบัญชีสามารถวางแผนการตรวจสอบ เพื่อให้ความเสี่ยงในการสอบบัญชีดำรงอยู่ในระดับต่ำที่สุดเท่าที่ยอมรับได้ จากผลการศึกษาก็พบว่าผู้สอบบัญชีได้พิจารณาว่า จะกำจัดความเสี่ยงที่เกิดจากการตรวจสอบไม่พบข้อผิดพลาดที่มีสาระสำคัญในระดับใด ที่จะให้ผลเป็นที่น่าพอใจ เพื่อให้เกิดความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลว่าความเสียหาย หรือข้อผิดพลาดจะไม่เกิดขึ้น หรือหากเกิดขึ้นก็ให้อยู่ในระดับที่ไม่เป็นอันตราย หรือเป็นอุปสรรคต่อการแสดงความคิดเห็นต่องบการเงินได้ หรือไม่ถึงกับทำให้รายงานการเงินการบัญชี หรือข้อมูลต่างๆในงบการเงินเชื่อถือไม่ได้ รองลงมาคือ การประเมินความเสี่ยงจากการควบคุม ซึ่งความเสี่ยงทั้ง 2 ประเภทนี้สามารถควบคุม และป้องกันได้ ด้วยการปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชีตามความรู้ความสามารถ การประเมินเบื้องต้นว่าลูกค้ามีการจัดการกับระบบการควบคุมภายในที่เหมาะสมหรือไม่ ความเสี่ยงของกิจการมีอยู่ตรงไหนบ้าง และวิธีการทดสอบระบบก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้สอบบัญชีสามารถทราบจุดอ่อนของระบบการควบคุมภายในของกิจการ เพื่อจะได้ตัดสินใจกำหนดลักษณะ ระยะเวลา และขอบเขตของวิธีการตรวจสอบโดยใช้วิธีตรวจสอบเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และขนาดของกิจการ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้สอบบัญชีสามารถตรวจสอบและแสดงความคิดเห็นต่องบการเงินได้อย่างมีเหตุผล อีกทั้งยังสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายและต้นทุนที่จะเกิดขึ้นจากการตรวจสอบได้เป็นอย่างดี ส่วนการประเมินความเสี่ยงสืบเนื่องนั้นผู้สอบบัญชีจะให้ความสำคัญอยู่ในระดับสูง เป็นลำดับสุดท้าย เนื่องจากเห็นว่าความเสี่ยงประเภทนี้เป็นความเสี่ยงที่ไม่สามารถควบคุมได้ เป็นความเสี่ยงที่แฝงอยู่ในกิจการที่ผู้สอบบัญชีรับปฏิบัติงานตรวจสอบ ซึ่งความเสี่ยงสืบเนื่องนั้นเป็นความเสี่ยงที่มีอยู่โดยธรรมชาติในกิจการ หรืองานแต่ละอย่าง กล่าวคือเมื่อใดก็ตามที่ตัดสินใจจะทำกิจการ หรือ

งานนั้นๆ ความเสี่ยงประเภทนี้จะเกิดขึ้นแน่นอน ส่วนจะมากหรือน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละเรื่องหรือรายการที่ตรวจสอบ ผู้สอบบัญชีสามารถทำได้เพียงการประเมินปัจจัยเสี่ยงต่างๆที่เกี่ยวข้องและพิจารณาถึงผลกระทบต่องบการเงิน หรือรายการ และยอดคงเหลือในบัญชีแล้วจึงจะทำการตรวจสอบเป็นกรณีพิเศษต่อไป

โดยผลสรุปที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้นี้มีความสอดคล้องกับงานทบทวนวรรณกรรมของศิลปิน ศรีจันเพชร (2540) ที่กล่าวถึงความเสี่ยงในมุมมองของผู้สอบบัญชีว่า ในการปฏิบัติงานตรวจสอบงบการเงินนั้น ผู้สอบบัญชีจะต้องเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้สอบบัญชีจึงจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องความเสี่ยงประเภทต่างๆ และต้องให้ความสำคัญในการประเมินความเสี่ยงมากขึ้นในทุกขั้นตอนของการตรวจสอบ ความเสี่ยงในการปฏิบัติงานวิชาชีพสอบบัญชี หมายรวมถึง โอกาสที่ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นต่องบการเงินผิดพลาด อันเป็นผลมาจากการปฏิบัติงานตรวจสอบไม่พบความผิดพลาดของรายการ และข้อมูลที่มีสาระสำคัญบางรายการที่มีผลโดยรวมต่องบการเงิน ผู้สอบบัญชีจึงต้องมีความระมัดระวัง และวิเคราะห์ความเสี่ยงต่างๆที่อาจเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานสอบบัญชี และต้องวางแผน ตลอดจนปฏิบัติงานตรวจสอบความเหมาะสมกับความเสี่ยงนั้นๆ เพื่อให้รายการทางการเงินแสดงข้อมูลที่เชื่อถือได้ และเป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้ใช้งบการเงิน โดยผู้สอบบัญชีที่มีประสบการณ์และความชำนาญต่างกันก็ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบ เพราะมีความเสี่ยงแฝงอยู่ ซึ่งผู้สอบบัญชีจะพยายามจัดการให้ความเสี่ยงในการสอบบัญชีอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (Acceptable Audit Risk) ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถทำให้ความเสี่ยงอยู่ในระดับต่ำสุด (Zero Risk) หรือกำจัดความเสี่ยงให้หมดไปได้ก็ตาม ดังนั้น ผู้สอบบัญชีจะต้องวางแผนการตรวจสอบ เพื่อให้ความเสี่ยงในการสอบบัญชีอยู่ในระดับต่ำสุดที่ยอมรับได้ ผู้สอบบัญชีจึงต้องพิจารณาเน้นไปที่การจำกัดความเสี่ยงที่เกิดจากการตรวจสอบไม่พบข้อผิดพลาดที่มีสาระสำคัญ (Detection Risk) ให้อยู่ในระดับที่ทำให้ผลเป็นที่น่าพอใจ เพื่อจะได้แสดงความเห็นต่องบการเงินได้

และงานทบทวนวรรณกรรมของวิเชษฐ์ โรจน์สุกาญจน และ ศิลปิน ศรีจันเพชร (2539) ในบทความที่กล่าวถึงความจำเป็น ในการใช้วิจารณ์ความเสี่ยงผู้ประกอบการวิชาชีพอย่างระมัดระวังต่อสัญญาณเตือนภัยที่เกิดขึ้นกับกิจการที่ผู้สอบบัญชีรับตรวจสอบ เพื่อแสดงความเห็นในเรื่องของความถูกต้องตามที่ควรของงบการเงิน ทำให้ผู้สอบบัญชีต้องเผชิญความเสี่ยงในหลายรูปแบบ ดังนั้น การวิเคราะห์ความเสี่ยงในการตรวจสอบจึงได้รับความสนใจมากขึ้นจากผู้สอบบัญชีในปัจจุบัน สัญญาณเตือนภัยหลายประการที่เกิดขึ้นจากลูกค้าเป็นตัวบ่งชี้ให้ผู้สอบบัญชีต้องระมัดระวังในการตรวจสอบ อาทิเช่น ลูกค้าอยู่ในอุตสาหกรรมที่กำลังตกต่ำเรื่อยๆ อาจส่งผลให้มีแรงกดดันต่อฝ่ายบริหาร เช่น หน่วยงานที่อยู่ในอุตสาหกรรมที่กำลังล้มเหลว หรือขาดเงินทุนที่ดำเนินกิจการ มีผลให้ผู้บริหารจัดทำงบการเงินที่แสดงข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือกิจการของลูกค้านั้นมีเจ้าหนี้การค้าต่างประเทศเป็นจำนวนมาก และอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศผันผวน ผู้สอบบัญชีก็ต้อง

ระวางในเรื่องการแปลงค่าเงินตราต่างประเทศ เป็นต้น สัญญาเตือนภัยดังกล่าวเป็นแค่ตัวอย่างที่อาจส่งผลให้งบการเงินอาจผิดพลาด ผู้สอบบัญชีต้องให้ความสนใจสัญญาเตือนเหล่านี้ และต้องแน่ใจด้วยว่าผู้ช่วยที่มีประสบการณ์น้อยมีความคุ้นเคย และสามารถจัดการข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นสำหรับรายการที่มีสัญญาเตือน หรือมีความเสี่ยงสูง ผู้สอบบัญชีอาจเลือกใช้วิธีการตรวจสอบ เวลาที่ทำการตรวจสอบ กำหนดปริมาณการทดสอบ และขยายขอบเขตของการทดสอบให้กว้างขวางกว่ากรณีปกติ นอกเหนือไปจากความรู้ทางด้านบัญชีและการสอบบัญชีแล้ว ผู้สอบบัญชีจำเป็นต้องเข้าใจในเรื่องความเสี่ยง ธุรกิจการค้า ภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจ นโยบาย และระบบการควบคุมภายในที่ถูกค้ำมีอยู่ รวมถึงทัศนคติและที่ท่าของฝ่ายบริหาร ในการที่จะแสดงงบการเงินให้ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่

นอกจากนี้ผู้ศึกษายังพบว่า งานตรวจสอบทั้งภายในและภายนอก ซึ่งผู้ทำการตรวจสอบทั้งผู้ตรวจสอบภายใน และผู้สอบบัญชี ต่างมีหน้าที่ประเมินความถูกต้อง ความสมบูรณ์ และความเชื่อถือได้ของข้อมูลทางการเงินและการบัญชีขององค์กรเพื่อนำเผยแพร่ต่อสาธารณชน ในการปฏิบัติงานตรวจสอบต่างก็ต้องทำการประเมินความเสี่ยงเหมือนกัน แต่ปัจจัยเสี่ยงที่นำมาพิจารณาใช้ในการประเมินอาจแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม เพื่อสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบต่อไป ซึ่งผลดังกล่าวได้สอดคล้องกับงานทบทวนวรรณกรรมของคุณชนาวรรณ อนุรัตน์บดี (2541)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การศึกษาเกี่ยวกับการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีเป็นเรื่องใหม่สำหรับทุกๆฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้สอบบัญชีและฝ่ายผู้ประกอบกิจการที่ถูกตรวจสอบ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าว ควรทำความเข้าใจต่อกันให้มาก ควรอธิบายการดำเนินงานให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ประสานงานกับผู้สอบบัญชีที่เข้าไปสอบถามข้อมูล และขอเอกสาร ประกอบการตรวจสอบบัญชีต่อไป

2. การประเมินความเสี่ยงสืบเนื่อง ปัจจัยที่ควรนำมาประเมินเพิ่มเติมได้แก่ ความรู้ความสามารถ และความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงานในกิจการ ลักษณะบัญชี หรือรายการที่ตรวจสอบ รวมถึงเอกสารหลักฐานประกอบรายการที่แตกต่างกัน ตลอดจนระบบสารสนเทศที่ถูกใช้ในการทำงาน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้เจาะจงโดยตรงซึ่งต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบการประเมินผล อีกทั้งในเรื่องของกฎหมาย และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3. การประเมินความเสี่ยงจากการควบคุม ปัจจัยที่ควรนำมาประเมินเพิ่มเติมได้แก่ เรื่องของระบบสารสนเทศทางการบัญชีที่มีการประมวลผล และการจัดทำบัญชีด้วย

คอมพิวเตอร์ ผู้สอบบัญชีควรตรวจสอบระบบการเข้าถึงข้อมูล ระบบการป้องกันการแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตัวเลขจากผู้ที่ไม่มียอำนาจ หรือผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เพื่อเป็นข้อสังเกตว่ากิจการมีนโยบายป้องกันและมีระบบควบคุมภายในที่ดีหรือไม่ ตลอดจนการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน และการตัดสินใจของพนักงานแต่ละตำแหน่งก็ควรมีการตรวจสอบระหว่างกันเป็นพิเศษด้วย

4. การประเมินความเสี่ยงจากการตรวจสอบ ปัจจัยที่ควรนำมาประเมินเพิ่มเติม ได้แก่ การตรวจสอบอื่นๆ เช่น การเข้าถึงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ การเข้าถึงข้อมูล ระบบการจัดเก็บข้อมูล บัญชีต่างๆ การวางแผนในการแก้ไขความเสียหาย บัญชีรายรับ รายจ่าย ของเจ้าของกิจการ รวมถึงระบบการจัดเก็บข้อมูลของกิจการ ซึ่งผู้สอบบัญชีอาจทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารและสังเกตกิจการเพิ่มเติมเพื่อทำการประเมินการบริหารงานของกิจการต่อไป และที่สำคัญผู้สอบบัญชีควรพิจารณาถึงวิธีการตรวจสอบที่ใช้มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด และระยะเวลาในการตรวจสอบเหมาะสมหรือไม่

จากการศึกษาหัวข้อเรื่อง แนวทางการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับความร่วมมือจากผู้สอบบัญชีซึ่งมีหน้าที่ให้บริการวิชาชีพแก่ผู้ประกอบการนั้น ในขณะที่เดียวกันผู้สอบบัญชีก็มีความเสี่ยงต่อการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ความเสี่ยงสืบเนื่อง ความเสี่ยงจากการควบคุม และความเสี่ยงจากการตรวจสอบ เนื่องจากมีกฎหมายบัญชี พระราชบัญญัติว่าด้วยวิชาชีพบัญชีกำหนดให้ ผู้สอบบัญชีถือปฏิบัติตามหลักบัญชีที่รับรองทั่วไป และมาตรฐานการสอบบัญชี รวมทั้งประมวลรัษฎากรที่เกี่ยวกับภาษีอากร ซึ่งผู้สอบบัญชีต้องรอบรู้ในเรื่องดังกล่าว เพื่อช่วยให้ความผิดพลาดจากการปฏิบัติงานเกิดขึ้นน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยเหตุดังกล่าวรายงานการค้นคว้าอิสระเรื่องนี้จึงมีส่วนสำคัญช่วยผู้สอบบัญชีปัจจุบัน หรือรุ่นต่อไปได้ใช้เป็นแนวทางการประเมินความเสี่ยง และปัจจัยที่ควรนำมาประเมินความเสี่ยง ในการให้บริการตรวจสอบบัญชีแก่ผู้ประกอบการได้เป็นอย่างดี